

Eugeniusz ZDROJEWSKI*

POZIOM BEZROBOCIA OSÓB W WIEKU NIEMOBILNYM

Zarys treści: Bezrobocie charakteryzuje wiele cech. Jedną z nich jest struktura według grup wieku. Przedmiotem opracowania jest poziom bezrobocia osób w wieku niemobilnym w skali całej Polski i poszczególnych województw. Analizą objęto lata 1999-2010.

Słowa kluczowe: bezrobocie, stopa bezrobocia, wiek niemobilny, województwo, powiat.

Wprowadzenie

Bezrobocie jest nieodłączną cechą współczesnych gospodarek rynkowych. Zjawisko bezrobocia należy do najbardziej palących problemów społecznych XX wieku i wiele wskazuje na to, iż również wiek XXI niewiele zmieni w tym względzie¹. Ujmując najogólniej, bezrobocie jest określonym stanem rynku pracy, w którym podaż realnych zasobów siły roboczej przewyższa popyt na nie².

Zapoczątkowanie w 1989 roku procesów dostosowawczych naszej gospodarki do systemu rynkowego przyniosło m.in. nowe dla polskiego społeczeństwa zjawisko o szczególnie dolegliwych skutkach społecznych i ekonomicznych – jawne bezrobocie. Od początku 1990 roku jest ono rejestrowane. Wcześniej, w okresie PRL, bezrobocie również istniało przynajmniej w dwóch formach (frykcyjne i ukryte). Jednakże było ono skrywane pod postacią polityki tzw. pełnego zatrudnienia, które w pewnym stopniu miało charakter socjalny. Transformacja ustrojowa i restrukturyzacja gospodarki doprowadziły do urealnienia rozmiarów i struktury zatrudnienia.

Od początku lat 90. bezrobocie jest więc realnym, jednym z najtrudniejszych problemów polskiej gospodarki. Polega ono na tym, że część populacji zdolnej do pracy i deklarującej chęć jej podjęcia, nie znajduje zatrudnienia. Jest więc efektem niedostosowania podaży i popytu na rynku pracy. Bezrobocie jest zjawiskiem społecznym, którego skutki są dotkliwe nie

---

* Katedra Zarządzania, Wydział Nauk Ekonomicznych, Politechnika Koszalińska

¹ Kwiatkowski E., *Bezrobocie. Podstawy teoretyczne*, PWN, Warszawa 2005, s. 7.

² Kotlorz D. (red), *Ekonomia rynku pracy*, Katowice 2007, s. 25.

tylko dla samego bezrobotnego, lecz również dla jego rodziny i dla całej populacji. Zgodnie z ujęciem psychologicznym jest to zjawisko polegające na utracie dochodów, utracie dobrowolnej wymiany przywilejów i zobowiązań, utracie zależności instytucjonalnej oraz utracie pracy kontraktowej. Niesie z sobą ryzyko wykluczenia społecznego, jest zagrożeniem dla zdrowia osób nim dotkniętych³.

Zjawisko bezrobocia jest jednym z największych problemów społecznych i ekonomicznych. E. Kwiatkowski pisze: „Wysoka ranga problemu bezrobocia wynika z ekonomicznego, społecznego i politycznego znaczenia tego zjawiska. Bezrobocie nie tylko wpływa na standard życia ludności i dynamikę rozwoju gospodarczego, ale w istotnej mierze decyduje o nastrojach społecznych i popularności rządów”⁴.

Wszystko to sprawia, iż bezrobocie jest przedmiotem zainteresowania przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych, instytucji rządowych i samorządowych, a także organizacji pozarządowych. Formułowane są różnorodne wnioski, opracowywane programy oraz podejmowane działania zmierzające do ograniczenia rozmiarów tego zjawiska. Mimo to bezrobocie stale utrzymuje się na zbyt wysokim poziomie, dlatego nieustannie przyciąga uwagę wielu autorów. Z tego powodu literatura dotycząca kwestii bezrobocia jest bardzo obfita. Jednakże nie wyczerpuje ona żadnego z analizowanych aspektów tego zjawiska, ponieważ rozmiary i strukturę bezrobocia charakteryzuje duża zmienność. Te dynamicznie następujące zmiany dostrzegalne są również w różnych przekrojach przestrzennych. W dodatku pewną część poszukujących pracy cechuje określona mobilność terytorialna.

Z powyższych rozważań wynika, iż problematyka bezrobocia jest bardzo różnorodna i złożona. W ograniczonych ramach artykułu nie ma możliwości jej opisanie. Należało więc dokonać wyboru określonych zagadnień i cezur czasowych. Zdecydowano się na skrótową analizę stopy bezrobocia osób w wieku niemobilnym, zwłaszcza liczących 50 i więcej lat. Wielką zaletą tego wskaźnika jest to, że ułatwia on analizę porównawczą w dwóch ujęciach: czasowym i przestrzennym.

Podstawowym więc celem opracowania jest analiza stopy bezrobocia osób liczących 45 lat i więcej w skali całego kraju, w nieco ograniczonym zakresie, również z uwzględnieniem podziału na województwa, a w województwie zachodniopomorskim także w skali powiatów. Cezury czasowe stanowią lata 1999 (odkąd funkcjonuje obecny układ administracyjny) i 2010, dla którego w

---

³ Kowalczyk E., *Człowiek wobec bezrobocia*, Przegląd Organizacji, nr 4, 2008, s. 2-2.

⁴ Kwiatkowski E., *Bezrobocie...*, op. cit., s. 7.

chwili kończenia artykułu dostępne były pełne, zweryfikowane dane statystyczne.

Opracowanie wykonano przede wszystkim na podstawie pełnych danych statystycznych i wybranych publikacji, które uwzględniono w bibliografii zamieszczonej w końcowej części artykułu. Podstawowe znaczenie miały publikacje GUS, zwłaszcza z serii „Bezrobocie rejestrowane...”, zawierające niezbędne informacje liczbowe za poszczególne lata objęte badaniem. Umożliwiły one zastosowanie metody obserwacyjnej, analizy porównawczej oraz opisu statystycznego. Ukazano więc dość wyraziście zmiany tego miernika następujące w poszczególnych latach i jednostkach podziału administracyjnego. Bazując głównie na materiałach źródłowych, w niewielkim zakresie korzystano z bogatej literatury przedmiotu. Ograniczono się głównie do publikacji traktujących o bezrobociu osób starszych.

Demograficzne uwarunkowania bezrobocia

Zmiany na rynku pracy w znacznej mierze warunkowane są zachodzącymi procesami demograficznymi. Szczególnie istotne znaczenie z punktu widzenia rynku pracy ma struktura ludności według wieku i płci, gdyż ma to znaczenie przy nabywaniu praw emerytalnych⁵. Kobiety stanowią prawie 52% ogółu ludności. Na 100 mężczyzn przypada ich 107, przy czym 111 wśród ludności miejskiej i 101 wśród mieszkańców wsi.

Współczynnik ten zmienia się oczywiście w zależności od wieku. Liczebna przewaga mężczyzn występuje wśród ludności w wieku do 44 roku życia – na 100 mężczyzn przypada 97 kobiet. Natomiast w wieku powyżej 44 lat współczynnik feminizacji wynosi 124, a w rocznikach 65 i więcej na 100 mężczyzn przypadają 164 kobiety.

Od szeregu lat Polska znajduje się w depresji urodzeniowej. Poziom reprodukcji nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń. Współczynnik dzietności pozostaje zbyt niski w stosunku do najkorzystniejszej wartości na poziomie 2,1-2,15 w danym roku na jedną kobietę w wieku 15-49 lat. Równocześnie wydłuża się tzw. przeciętne trwanie życia, które np. w 2006 roku wyniosło 79,6 lat dla kobiet i 70,9 lat dla mężczyzn. W porównaniu z początkiem lat 90. przeciętne trwanie życia kobiet wydłużyło się o około 4,5 roku, a mężczyzn o prawie 5 lat. Nadal jednak utrzymuje się duża różnica między trwaniem życia mężczyzn i kobiet.

---

⁵ MPiPS, *Program działań na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej osób w wieku niemobilnym*, Warszawa 2008, s. 2.

Wcześniej na rynek pracy wchodziły liczniejsze roczniki młodzieży, zwłaszcza z lat wyżu demograficznego. Powodowało to wzrost bezrobocia ludzi młodych. Próbowano temu jakoś zaradzić. Jak pisze D. Mól, na początku lat 90. XX w. Polska borykała się z dużą stopą bezrobocia⁶. Jednym ze sposobów na jej obniżenie była dezaktywacja zawodowa osób po 50. roku życia, dzięki czemu miała się zwiększyć liczba miejsc pracy dla ludzi młodych. Osoby w wieku 50-64 lata były zwalniane w ramach redukcji etatów, przechodziły na wcześniejsze emerytury lub dostawały świadczenia przedemerytalne. To wtedy upowszechniły się opinie, że mają one niskie kwalifikacje zawodowe, nieprzystające do warunków gospodarki rynkowej, są niechętnie do szkoleń i zmian zawodu, lub przenoszenia do innych miejscowości, gdzie jeszcze mogą być przydatne.

Na skutek takiej polityki, w ciągu kolejnych lat nastąpił bardzo wyraźny spadek aktywności zawodowej osób po pięćdziesiątce, a co za tym idzie marginalizacja tej grupy na rynku pracy. Świadome wygaszanie aktywności tej grupy osób doprowadziło w efekcie do tego, że tylko w pierwszej połowie lat 90. niemal 2,8 mln osób przeszło na wcześniejsze emerytury lub renty inwalidzkie⁷. Taki tryb „wypychania” osób starszych z rynku pracy przyczynił się w istotnym stopniu do obniżenia poziomu ich aktywności zawodowej. Nie wpłynęło to jednak w sposób radykalny na zmniejszenie bezrobocia wśród ludzi młodych.

Dlatego pod koniec lat 90. państwo zaczęło się wycofywać z wcześniejszej dezaktywacji osób po pięćdziesiątce, zmieniając m.in. system emerytalny. Dobra koniunktura gospodarcza ułatwiła stopniowe odwrócenie tej niekorzystnej tendencji. Jednakże rozpowszechnione wcześniej negatywne stereotypy dotyczące osób 50-letnich i starszych nadal utrzymywały się. T. Schimanek przytacza wyniki badań, w których wynikało, że prawie 62% Polaków w wieku 50-64 lata przeszłoby na emeryturę tak szybko, jak to tylko możliwe⁸.

Zdaniem tego autora wśród pracodawców nadal jest silne przekonanie, że osoby 50+ mają niskie kwalifikacje i wykształcenie, złe nawyki zawodowe, często chorują, nie chcą się uczyć, są nieproduktywne i roszczeniowe, a ich utrzymywanie wiąże się ze znacznymi kosztami. Tego typu stereotypy nie są obce również samym zainteresowanym myślącym o pracy. Niska samoocena jest jednym ze źródeł ich bierności zawodowej. Aż 84% bezrobotnych w tym

---

⁶ Mól D., *Osoby 50+ na rynku pracy*, FISE (Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych), Biuletyn nr 7, Warszawa 2008, s. 4.

⁷ Schimanek T., *Aktywizacja zawodowa osób 50+ i zarządzanie wiekiem*, ARF (Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce), Warszawa 2010, s. 10.

⁸ Tamże, s. 11.

wieku jest przekonanych o negatywnym stosunku pracodawców do nich. Po co więc szukać pracy, czytać ogłoszenia, chodzić na rozmowy kwalifikacyjne itp., skoro i tak wiadomo, że przegrają oni z osobami 20-letnimi, czy nawet z 40-letnimi.

Szczegółowe analizy wykazują jednak, że osoby liczące 50 i więcej lat, to grupa niezwykle zróżnicowana, do której trudno jest stosować jednolitą miarę. Są w tej populacji osoby pamiętające II wojnę światową, należące do pokolenia Października 56, Marca 68, i grudnia 70 oraz Pierwszej Solidarności. Są osoby o różnych kwalifikacjach, doświadczeniach i postawach życiowych. Są naukowcy, artyści, menadżerowie, rolnicy i inni. Lecz są wśród nich i tacy, którzy korzystają wprawdzie z wcześniejszej emerytury, ale nadal pracują zawodowo, aktywnie działają społecznie. Są i tacy którzy nabyli uprawnienia emerytalne, ale wcale nie myślą o zaprzestaniu aktywności zawodowej, a w przypadku kobiet o pozostaniu w domu.

Dla wielu osób w starszym wieku praca jest jednym z podstawowych bodźców aktywności życiowej. Zwiększa ona motywację, by wyjść z domu, dbać o swoją kondycję fizyczną i psychiczną. Często jest też głównym źródłem utrzymania, gdyż renty i inne świadczenia nie stanowią wystarczającego zabezpieczenia, a budżet domowy nie zaspokaja nawet podstawowych potrzeb. D. Mól dowodzi, iż właśnie dlatego około 30% pobierających renty, emerytury lub świadczenia przedemerytalne podejmuje się dodatkowych zajęć, często pracując w tzw. szarej strefie⁹.

Oczywiście zdecydowanie lepiej było by, gdyby osoby bierne czy bezrobotne w grupie 50+ miały możliwość legalnego korzystania z rynku pracy. Tym bardziej, że według badań GUS spośród pięćdziesięcioletnich i starszych Polaków co trzecia osoba deklaruje, iż chce pracować tak długo, jak będzie to możliwe. Tymczasem jak podaje T. Schimanek, np. w roku 2007 pracodawcy choć głoszą, iż nie mają uprzedzeń do osób starszych, to jednak zaledwie 18% z nich zgłosiło oferty pracy dla osób liczących 50 lat i więcej¹⁰.

Polska ma jeden z najniższych w Unii Europejskiej wskaźników aktywności zawodowej osób powyżej 50 roku życia. T. Schimanek podaje, że blisko 70% tych osób nie pracuje, podczas gdy np. w Szwecji jest to zaledwie 30%, w Danii 40%, w Finlandii niecałe 50%¹¹. Współczynnik aktywności zawodowej w Polsce w 2007 roku pozostawał na zdecydowanie niższym poziomie niż w pozostałych krajach UE i wyniósł dla ludności w wieku 15-64 lata tylko 63,2%, wobec 70,5% we Wspólnocie 27 krajów¹².

⁹ Mól D., *Osoby 50+...*, op. cit., s. 4-5.

¹⁰ Schimanek T., *Aktywacja zawodowa...*, op. cit., s. 11.

¹¹ Tamże, s. 13.

¹² MPiPS, *Program działań...*, op. cit., s. 5.

Niski poziom zatrudnienia osób dojrzałych w połączeniu z emigracją zarobkową oraz procesem starzenia się Polaków, może w perspektywie kilkunastu lat przysporzyć gospodarce sporo kłopotów. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej podaje, że począwszy od 2002 roku wiek produkcyjny osiągają coraz mniej liczne roczniki 18-latków, a równocześnie postępuje proces starzenia się zasobów siły roboczej powodowany coraz większą liczbą osób w wieku niemobilnym, czyli 45 lat i powyżej¹³. W 2007 roku udział ludności w tym wieku w ogólnej liczbie ludności wynosił 24,4% podczas gdy w 2000 roku stanowił 21%. Zatem wzrost wyniósł ponad 3 punkty procentowe. W tym samym okresie odsetek osób w wieku mobilnym zwiększył się tylko o 1,1 pkt. procentowy (z 38,9% do 40,0%).

Spółeczeństwo polskie wyraźnie się starzeje. Najlepiej ilustrują to zjawisko dane zamieszczone w tab. 1. Oznacza to spadek udziału dzieci i młodzieży w ogólnej populacji oraz wzrost procentowy ludności w wieku niemobilnym, a zwłaszcza poprodukcyjnym. Warto przy tym zaznaczyć, że udział dzieci szybciej zmniejsza się w miastach, i że przyrost osób liczących 65 lat i więcej jest również wyższy w miastach niż na wsi¹⁴. Od 2010 roku liczba ludności w wieku produkcyjnym będzie się zmniejszać z roku na rok. Równocześnie wydłuża się średnia długość życia oraz średni wiek odejścia z rynku pracy, który w 2005 roku wyniósł w Polsce 59,5 roku, podczas gdy średnia 25 krajów UE wynosiła 60,9%¹⁵.

Tabela 1. Struktura ludności Polski według wieku (w %)

Ludność w wieku	1990	2000	2005	2010
0-19 lat	32,5	27,8	23,7	21,4
w tym 0-14 lat	24,9	19,1	16,2	15,1
20-44 lata	37,7	36,4	36,8	37,4
45-64 lata	19,6	23,5	26,1	27,6
65 lat i więcej	10,2	12,4	13,3	13,6

Źródło: Rocznik Demograficzny, GUS, Warszawa, 2011, s. 58-60.

Uwzględniając wyżej przedstawione tendencje demograficzne należy stwierdzić, iż zatrzymanie na rynku pracy osób, które w następnych latach będą zasilać grupy wieku 55-59 lat i 60-64 lata, obecnie grupy wieku przedemerytalnego, nabiera szczególnej wagi. Ponieważ Rząd RP zmierza do wydłużenia wieku produkcyjnego dla mężczyzn i kobiet do 67 lat, zwiększenie stopnia aktywności zawodowej osób liczących 45 oraz 50 lat i więcej staje się

¹³MPiPS, *Program działań...*, op. cit., s. 3.

¹⁴Rocznik Demograficzny, GUS, Warszawa 2011, s. 58-60.

¹⁵MPiPS, *Program działań...*, op. cit., s. 3.

coraz bardziej realne. Tym bardziej, że sprzyjają temu postanowienia UE programu przyjęte w Polsce.

Ludność starzeje się nie tylko w Polsce, lecz i w innych krajach Europy. W tej sytuacji wydłużenie aktywności zawodowej pracowników po 50 roku życia stało się jednym z priorytetów działań krajów UE. Zgodnie z założeniami Strategii Lizbońskiej przyjętej przez kraje Unii Europejskiej w 2000 roku, jednym z celów Wspólnoty jest osiągnięcie w 2020 roku wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata na poziomie nie mniejszym niż 50%¹⁶.

Realizując założenia tej strategii, kraje Unii (UE-15) podejmowały szereg działań sprzyjających zatrudnieniu osób po 55-tym roku życia. Dzięki temu w ciągu 10 lat wskaźnik zatrudnienia dla tej grupy osób wzrosło o niemal 8 punktów procentowych (z 35,7% w 1997 roku do 44,9% w 2007 roku). W analogicznym okresie w Polsce wskaźnik ten spadł o niemal 6 punktów procentowych, z 33,9% do 29,7%, kształtując się na bardzo niskim poziomie wśród wszystkich państw członkowskich UE (niższy wskaźnik odnotowała tylko Malta).

W tej sytuacji Polska nie mogła pozostać obojętna i choć z pewnym opóźnieniem również podjęła szereg działań zmierzających do poprawy tego wskaźnika. W programie „Solidarność pokoleń” jako główny cel przyjęto także w perspektywie do 2020 osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata na poziomie 50%. Intensywne działania zamierzano podjąć zwłaszcza w okresie do 2015 roku, kiedy to Polska będzie największym beneficjentem środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Na realizację programu „Solidarność pokoleń” zamierzano też wykorzystać środki przewidziane w Funduszu Pracy, dlatego założono, że do 2013 roku wskaźnik zatrudnienia wzrośnie do 40%.

Program „Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+”, został przyjęty przez Rząd RP w dniu 17 października 2008 roku. Jako jego uzupełnienie i uszczegółowienie, Rada Ministrów w dniu 5 stycznia 2010 roku przyjęła tzw. Dokument Implementacyjny. Zawierając szeroki zestaw działań, nałożył on równocześnie obowiązek monitorowania oraz corocznej sprawozdawczości stopnia realizacji Programu¹⁷. W tym celu w dniu 1 września 2010 roku powołany został Krajowy Koordynator Programu.

Efekty działań ukazane w tym sprawozdaniu nie są zbyt satysfakcjonujące. Wprawdzie wskaźnik zatrudnienia w I półroczu 2010 roku ukształtował się

¹⁶ MPiPS, *Program: Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+*, Warszawa 2008, s. 4.

¹⁷ MPiPS, *Sprawozdanie z realizacji Programu Solidarność pokoleń*, Warszawa 2011, s. 3.

w Polsce na poziomie 32,9% i w ostatnich pięciu latach zwiększył się o 5,7 punktów procentowych. Oznacza to większą zmianę niż w krajach UE (27), gdzie wskaźnik ten wzrósł w tym samym czasie średnio o 3,8 punktu procentowego, osiągając poziom 46,1%¹⁸. Różnica na niekorzyść Polski wynosi aż 13,2 punktów procentowych. Mamy więc do odrobienia znaczące zaległości, co nie ułatwia wykonania zadania.

Na korzyść zmieniło się jednak nastawienie pracodawców i samych bezrobotnych tej grupy wiekowej, co daje nadzieję na osiągnięcie docelowego poziomu wskaźnika. Na rzecz społecznej i gospodarczej aktywizacji osób starszych mogą świadczyć coraz częściej następujące wypowiedzi różnych osób i podmiotów:

- posiadane kwalifikacje i kompetencje zawodowe,
- duże doświadczenie, dokładność i praktyczne umiejętności,
- opanowanie i umiejętność koncentracji na rozwiązywaniu problemów,
- możliwość dużego angażowania się w życie firmy ze względu na ustabilizowane życie osobiste,
- duża lojalność wobec pracodawcy,
- aktywizacja zawodowa osób powyżej 45 roku życia jest dobrym sposobem na walkę z bezrobociem,
- istnieje możliwość pozyskania środków na ich aktywizację w ramach programów unijnych.

Takie i tym podobne wypowiedzi upowszechniają media. Warto tu przytoczyć tytuły wybranych artykułów różnych autorów zamieszczonych ostatnio w poczytnym dzienniku Rzeczpospolita: 1) E. Głapiak, 67-letni emeryci potrzebni szybciej. 2) J. Ćwiek, 50+ chętnie zatrudnię. 3) Doświadczeni i aktywni pracownicy 45+ na rynku pracy. 4) M. Rzemek, Będą pieniądze na pomoc dla osób w wieku 50+. 5) A. Osiecki, Dotacje dla osób 50+. 6) S. Szparkowska, Gotowi pracować na emeryturze? Tak, praca poprawia nastrój¹⁹. Na bardziej znaczące efekty trzeba będzie jednak jeszcze trochę poczekać.

Zmiany struktury bezrobotnych według wieku

Bezrobotnych, podobnie jak i całą populację, charakteryzuje wiele różnorodnych cech. Jedną z bardziej istotnych jest wiek. Ze względu na tytuł artykułu, szczególnej uwadze poddano tu osoby w wieku niemobilnym, tj. liczące 45 lat i więcej. Wyżej dowiedziono, że procesowi starzenia podlega cała

---

¹⁸ Tamże, s. 6.

¹⁹ Rzeczpospolita, kolejno z dni: 28 listopada 2011, 17-18 marca 2012, 21 marca 2012, 30 marca 2012, 13 kwietnia 2012, 14-15 kwietnia 2012 roku.

populacja. Jak wykazano w tabeli 1, od wielu już lat następuje stały spadek udziału dzieci i młodzieży w ogólnej liczbie ludności kraju. Równocześnie odnotowujemy dość dynamiczny wzrost procentowy osób liczących 45 lat i więcej. Jedynie wydzieloną subpopulację powyżej 65 lat cechuje nieco mniejsza dynamika. Oznacza to, iż proces wydłużania przeciętnego trwania życia ludności następuje relatywnie wolniej.

Jeśli jednak starzeje się całe społeczeństwo, nie może to pozostać bez wpływu na populację osób bezrobotnych. Niezbitego dowodu dostarczają dane tabeli 2. Począwszy od 1999 roku odsetek osób w wieku 45-54 lata wykazywał systematyczny wzrost aż do roku 2007 włącznie. W ostatnich kilku latach ten trend uległ załamaniu, dostrzegalne są spadki udziału.

Tabela 2. Bezrobocie w Polsce według wieku (stan na koniec IV kwartału)

Lata	Ogółem	W tym w wieku				
		do 25 lat	25-34	35-44	45-54	55 lat i więcej
1999	2349,8	729,5	623,4	588,0	367,7	41,1
2000	2702,6	823,5	713,2	656,5	461,9	47,5
2001	3115,1	918,0	836,7	724,4	572,4	63,6
2002	3217,0	895,8	881,6	721,2	639,3	79,1
2003	3175,5	825,5	889,9	690,4	674,3	95,7
2004	2999,6	728,2	844,7	628,5	681,8	116,4
2005	2773,0	626,1	778,5	567,0	660,2	141,2
2006	2309,4	476,7	641,6	460,2	576,8	154,2
2007	1746,6	332,7	485,2	336,9	443,7	148,1
2008	1473,8	304,6	418,7	273,9	347,9	128,7
2009	1892,7	425,9	547,8	345,4	404,4	169,2
2010	1954,7	428,3	570,9	358,8	397,2	199,6
w odsetkach						
1999	100,00	31,1	26,5	25,0	15,6	1,8
2000	100,00	30,5	26,4	24,3	17,0	1,8
2001	100,00	29,5	26,8	23,3	18,4	2,0
2002	100,00	27,8	27,4	22,4	19,9	2,5
2003	100,00	26,1	28,0	21,7	21,2	3,0
2004	100,00	24,3	28,1	21,0	22,7	3,9
2005	100,00	22,6	28,1	20,4	23,8	5,1
2006	100,00	20,6	27,8	19,9	25,0	6,7
2007	100,00	19,1	27,8	19,3	25,4	8,4
2008	100,00	20,7	28,4	18,6	23,6	8,7
2009	100,00	22,5	28,9	18,2	21,4	9,0
2010	100,00	21,9	29,2	18,4	20,3	10,2

Źródło: Bezrobocie rejestrowane w Polsce I-IV kwartał 1999..., s. 8; I-IV kwartał 2001, s. 8; ibidem, I-IV kwartał 2002..., s. 8; ibidem, I-IV kwartał 2003..., s. 8; ibidem, I-IV kwartał 2004..., s. 34; ibidem, I-IV kwartał 2005..., s. 38; ibidem, I-IV kwartał 2006..., s. 38; ibidem, I-IV kwartał 2007..., s. 50; ibidem,

I-IV kwartał 2009..., s. 38; ibidem, I-IV kwartał 2010, GUS, 2011, s. 38; obliczenia częściowo własne.

Stały wzrost odsetka dostrzegamy natomiast w zespole roczników liczących 55 lat i więcej. Jeszcze w 1999 roku osoby w tej grupie wiekowej liczyły niecałe 2% ogółu bezrobotnych. W 2010 roku wskaźnik ten przekroczył już 10%. Oznacza to, że bezrobotni w tym ostatnim przedziale wiekowym uwzględnionym w tabeli 2, znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy. Pracodawcy zgłaszają dla nich co roku stosunkowo niewiele ofert zatrudnienia. Zarówno zakłady pracy, jak i różnorodne instytucje niechętnie przyjmują ich do pracy. W porównaniu z poprzednim rokiem (tj. 2009) właśnie wśród osób w wieku niemobilnym nastąpiły największe zmiany w strukturze bezrobotnych, tj. w grupie osób liczących 45-54 lata (różnica in minus o 1,1 punktu procentowego) oraz w grupie osób 55 lat i więcej (różnica in plus o 1,2 punktu procentowego).

Ciekawie przedstawia się procentowy udział mężczyzn i kobiet w tych dwóch przedziałach wiekowych. Biorąc pod uwagę liczebną nadwyżkę kobiet w tych grupach wiekowych można by sądzić, że to właśnie one będą dominowały także wśród bezrobotnych. Tymczasem sytuacja pod tym względem przedstawia się wręcz odwrotnie. W grupie wiekowej 45-54 lata mężczyźni stanowią 21,2%, kobiety 19,5% przy średniej dla tej populacji wynoszącej 20,3%. W ostatnim przedziale wiekowym, dysproporcje są jeszcze większe. Wśród bezrobotnych liczących 55 lat i więcej mężczyźni stanowią aż 14,8%, a kobiety tylko 6,0% (średnia wynosi 10,2%)²⁰.

W tabeli 3 przedstawiono rozkład przestrzenny bezrobotnych w wieku niemobilnym w podziale na poszczególne województwa. W 1999 roku największe liczby bezrobotnych w wieku 45-54 lata dostrzegamy w województwach: mazowieckim (41,8 tys.), dolnośląskim (37,3 tys.) i łódzkim (35,6 tys.). Relatywnie najmniejsze liczby poszukujących pracy w tym przedziale wiekowym notowano w województwach: opolskim (10,6 tys.), podlaskim (11,1 tys.) i lubuskim (12,6 tys.). Nieco odmienny układ regionów zauważamy w ostatnim przedziale wiekowym (55 lat i więcej). Trzy województwa o relatywnie największych liczbach bezrobotnych są następujące: mazowieckie (6,7 tys.), łódzkie (4,7 tys.) i śląskie (3,9 tys.), a z najmniejszymi liczbami – lubuskie (0,8 tys.), małopolskie (1,2 tys.) i opolskie (1,5 tys.).

W 2005 roku poziom bezrobocia był znacznie wyższy, więc i liczby bezrobotnych w poszczególnych grupach wiekowych były wyraźnie większe. Pomijając szczegóły wystarczy zaznaczyć, że w grupie wiekowej 45-54 lata maksymalną liczbę bezrobotnych odnotowano ponownie w województwie

---

²⁰ Bezrobocie rejestrowane I-IV kwartał 2010 r., GUS, Warszawa 2011, s. 18.

mazowieckim (83,3 tys.), a minimalną w podlaskim (16,9 tys.). Również w ostatniej grupie wiekowej ekstremalne wielkości wystąpiły w tych samych województwach i wynosiły odpowiednio: 21,7 tys. (mazowieckie) i 4,1 tys. w podlaskim.

Tabela 3. Bezrobotni w wieku niemobilnym według województw

Województwo	1999			2005			2010				
	Bezrobotni w wieku			Bezrobotni w wieku			Bezrobotni w wieku				
	ogółem	45-54	55 i więcej	ogółem	45-54	55 i więcej	ogółem	45-54	55 i więcej	45-54	55 i więcej
										w %	
Polska	2349,8	367,7	41,1	2760,1	647,6	133,6	1954,7	397,2	199,6	20,3	10,1
Dolnośląskie	203,4	37,3	3,8	232,2	64,0	13,9	150,3	34,3	20,4	22,8	13,6
Kujawsko-Pomorskie	156,3	24,1	2,3	188,0	42,1	8,1	139,4	27,9	12,0	20,0	8,6
Lubelskie	148,1	17,5	1,9	156,8	30,1	5,9	119,7	20,5	10,0	17,1	8,4
Lubuskie	74,7	12,6	0,8	89,2	23,7	4,3	59,2	12,9	6,4	21,7	10,8
Łódzkie	182,5	35,6	4,7	198,4	51,9	12,6	131,6	29,0	16,6	22,0	12,6
Małopolskie	158,2	15,1	1,2	178,1	36,0	6,4	142,2	25,6	11,0	18,0	7,7
Mazowieckie	249,2	41,8	6,7	332,5	83,3	21,7	238,3	49,1	28,0	20,6	11,8
Opolskie	59,5	10,6	1,5	69,4	17,7	4,3	48,8	10,5	5,9	21,5	12,1
Podkarpackie	164,7	16,9	1,6	164,0	29,1	4,8	142,3	26,0	9,7	18,3	6,8
Podlaskie	72,8	11,1	1,8	73,2	16,9	4,1	63,8	13,0	6,8	20,3	10,7
Pomorskie	124,7	22,3	2,6	159,9	38,9	8,3	104,7	21,2	10,7	20,2	10,2
Śląskie	210,3	32,4	3,9	281,3	70,5	15,1	181,2	39,0	19,6	21,5	10,8
Świętokrzyskie	107,5	15,8	1,6	117,8	25,6	5,2	82,1	15,7	7,6	19,1	9,3
Warmińsko-Mazurskie	142,4	24,1	2,5	150,9	36,8	6,7	135,2	25,5	11,5	18,8	8,5
Wielkopolskie	164,6	21,8	1,6	211,4	46,8	9,1	105,9	22,5	9,9	21,2	9,3
Zachodniopomorskie	130,9	25,7	2,7	168,8	45,6	9,7	110,0	24,4	13,5	22,2	12,3

Źródło: Bezrobocie rejestrowane w Polsce I-IV kwartał 1999, GUS, Warszawa 2000, s. 18; ibidem I-IV kwartał 2005..., s. 50-51; ibidem, I-IV kwartał 2010..., s. 50-51. Obliczenia własne.

Bardziej szczegółowej analizie poddano rozmiary i poziom bezrobocia w 2010 roku. Przytoczono nie tylko liczby bezwzględne, lecz obliczono również udziały procentowe. Ogólne liczby osób poszukujących pracy były znacznie mniejsze, jednakże ze względu na wielkość województw i poziom ich zaludnienia, nadal zauważalne były znaczne rozpiętości. Skrajne wartości populacji osób w wieku 45-54 lata wahały się od 10,5 tys. w województwie

opolskim, do 49,1 tys. w mazowieckim. Ekstremalne wielkości w grupie wiekowej 55 lat i więcej wystąpiły w tych samych województwach, lecz ukształtowały się na znacznie mniejszym poziomie i osiągnęły w województwie opolskim 5,9 tys., w mazowieckim 28,0 tys. osób.

Tabela 4. Bezrobotni w wieku niemobilnym w województwie zachodniopomorskim.

Powiaty	1999			2005			2010				
	Bezrobotni w wieku lat										
	ogółem	45-54	55 i więcej	ogółem	45-54	55 i więcej	ogółem	45-54	55 i więcej	45-54	55 i więcej
										w %	
Województwo	130 908	25 670	2 701	168 814	45 579	9700	109 964	24 419	13 504	22,2	12,3
Białogardzki	6 609	1 333	168	6 579	1 720	372	5 395	1 212	664	22,5	12,3
Choszczeński	5 721	964	63	5 831	1 337	230	3 952	870	374	22,0	9,5
Drawski	7 399	1 417	130	8 024	2 196	414	5 365	1 294	574	24,1	10,7
Goleniowski	6 549	1 287	120	7 964	1 968	422	5 439	1 104	627	20,3	11,5
Gryficki	8 916	1 571	133	8 595	2 185	395	5 248	1 098	516	20,9	9,8
Gryfiński	5 124	917	91	8 717	2 091	416	5 805	1 161	575	20,0	10,2
Kamieński	4 181	829	82	5 926	1 665	278	4 269	955	525	22,4	12,3
Kołobrzeski	6 242	1 207	163	5 831	1 566	465	3 670	794	594	21,6	16,2
Koszaliński	6 950	1 277	150	8 240	2 153	476	5 509	1 290	626	23,4	11,4
Łobeski	-	-	-	5 436	1 366	245	3 223	755	319	23,4	9,9
Myśliborski	6 195	1 093	75	7 118	1 765	317	3 751	778	427	20,7	11,4
Policki	1 616	325	44	4 980	1 302	320	4 138	834	535	20,2	12,9
Pyrzycki	3 739	675	135	4 525	1 154	245	3 709	725	410	19,5	11,1
Głowieński	7 976	1 610	169	7 171	1 962	440	4 231	1 011	591	23,9	14,0
Stargardzki	11 655	2 049	146	12 717	3 081	504	7 631	1 541	707	20,2	9,3
Szczecinecki	9 974	2 005	191	10 578	2 774	583	7 298	1 708	782	23,4	10,7
Świdwiński	6 619	1 262	100	6 939	1 821	295	4 380	981	512	22,4	11,7
Walecki	4 939	798	38	5 972	1 696	316	3 444	788	411	29,9	11,9
M. Koszalin	7 116	1 728	211	9 248	2 933	780	5 384	1 409	932	26,2	17,3
M. Szczecin	11 637	2 944	440	25 484	7 933	1 983	16 500	3 740	2 534	22,7	15,4
M. Świnoujście	1 751	379	52	2 939	911	204	1 613	371	249	23,0	15,4

Źródło: Bezrobocie rejestrowane w Polsce I-IV kwartał 1999, GUS, Warszawa 2000, s. 52; ibidem, I-IV kwartał 2005..., s. 88; ibidem, I-IV kwartał 2010..., s. 91-92.

Analizę porównawczą zmian zachodzących w czasie oraz w układzie regionalnym ułatwiają liczby względne, w tym przypadku obliczenia dla poszczególnych województw w 2010 roku (por. tab. 3). W grupie wiekowej 45-54 lata relatywnie najniższe wielkości dostrzegamy w województwach:

lubelskim (17,1%), małopolskim (18,0%) i podlaskim (18,3%). Stosunkowo najwyższe odsetki zauważamy w województwach: dolnośląskim (22,8%), zachodniopomorskim (22,2%) i lubuskim (21,7%). Przestrzenny rozkład tych regionów jest dość charakterystyczny: województwa o względnie niewielkich wartościach położone są we wschodniej części kraju, a wykazujące najwyższe udziały procentowe wzdłuż zachodniej granicy.

Nieco odmienny rozkład przestrzenny charakteryzuje regiony z udziałem bezrobotnych w najwyższych grupach wiekowych (55 lat i więcej). Zbiór jednostek o relatywnie najniższych odsetkach tworzą te same województwa z tą różnicą, że inne jest ich uszeregowanie. Kolejne pozycje zajmują więc województwa: podlaskie (6,8%), małopolskie (7,7%) i lubelskie (8,4%).

W grupie województw wykazujących stosunkowo najwyższe udziały procentowe, województwo lubuskie zastąpiło łódzkie, a pozostałe dwa i w tym układzie znajdują się w czołówce. Ostatecznie więc uszeregowanie województw według malejącej wartości jest następujące: dolnośląskie (13,6%), łódzkie (12,6%), zachodniopomorskie (12,3%).

Ze względu na miejsce pracy i zamieszkania autora artykułu, nieco uwagi poświęcono bezrobociu osób w wieku niemobilnym w powiatach Pomorza Zachodniego. W grupie wiekowej 45-54 lata poziom bezrobocia jest dość wyrównany: od niespełna 20% (powiat pyrzycki 19,5%) do prawie 30% (powiat wałecki 29,9%).

W następnym przedziale wiekowym obejmującym osoby liczące 55 i więcej lat, zróżnicowanie jest jeszcze nieco mniejsze. Do powiatów, w których notowane są wskaźniki stosunkowo najniższe (poniżej 10%) należą: stargardzki (9,3%), choszczeński (9,5%) i gryfiński (9,8%).

Znacznie wyższe wskaźniki, lecz nie osiągające 20% wykazują miasta na prawach powiatu, a spośród ziemskich – powiat kołobrzeski. Kolejność powiatów jest więc następująca: M. Koszalin (17,3%), pow. kołobrzeski (16,2%) oraz M. Szczecin i M. Świnoujście po 15,4%.

Podsumowanie

Z przeprowadzonej analizy i oceny wynika, iż bezrobocie w Polsce stale utrzymuje się na zbyt wysokim poziomie i kilkunastoprocentowa populacja boryka się z tego powodu z rozlicznymi kłopotami. Są nimi m.in.: dwucyfrowa ogólna stopa bezrobocia, niewielka liczba ofert pracy, deklarowane przez wielu pracodawców zwolnienia grupowe, duże zróżnicowanie przestrzenne poziomu bezrobocia i dość duża trwałość tego układu itp.

Autora artykułu szczególnie niepokoi nadal niski poziom aktywności zawodowej osób w wieku niemobilnym. Tym bardziej, że w niezbyt odległej

perspektywie, również Polska zobowiązała się do zaktywizowania tej populacji na poziomie 50%. Tymczasem w wielu województwach i powiatach obecny poziom zatrudnienia jest bardzo odległy od przytoczonego wskaźnika.

Łączny poziom bezrobocia ludności w wieku niemobilnym w województwie dolnośląskim wynosi 36,4%, w zachodniopomorskim 34,5%. W niektórych powiatach województwa zachodniopomorskiego jest on bliski 38 % (sławieński 37,9%), a w powiecie wałeckim (41,8%) oraz w mieście Koszalinie (43,5%) przekracza on nawet poziom 40%.

Zadanie nie będzie więc łatwe do wykonania. Tym bardziej, że zgodnie z prognozą demograficzną ludności w tych grupach wiekowych będzie przybywało, pomimo ogólnego trendu zniżkowego.

Najprawdopodobniej niezbędne okażą się pogłębione badania wszystkich aspektów bezrobocia i zbudowania na tej podstawie kompleksowego programu zwalczania tego zjawiska lub kilku oddzielnych programów poświęconych np. bezrobociu ludności w wieku niemobilnym (ale też młodzieży, kobiet samotnie wychowujących dzieci, mieszkańców wsi i in.).

Należy wyrazić nadzieję, iż najnowsze regulacje prawne, stosowanie w szerszym niż dotychczas zakresie aktywnych instrumentów przeciwdziałania bezrobociu przez publiczne służby zatrudnienia, skutecznie przyczynią się do dalszego ograniczania rozmiarów bezrobocia.

Bibliografia

1. *Bezrobocie rejestrowane I-IV kwartał 1999*, GUS, Warszawa 2000 oraz 2006 i 2011.
2. Kotlorz D. (red.), *Ekonomia rynku pracy*, Katowice 2007.
3. Kowalczyk E., *Człowiek wobec bezrobocia*, Przegląd Organizacji, nr 4, 2008.
4. Kryńska E., *Polityka gospodarcza państwa a zapobieganie i zwalczanie bezrobocia*, Polityka Społeczna, nr 1, 2000.
5. Kwiatkowi E., *Bezrobocie. Podstawy teoretyczne*, PWN, Warszawa 2005.
6. Mól D., *Osoby 50+ na rynku pracy*, FISE, Biuletyn nr 7, Warszawa 2008.
7. *Program działań na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej osób w wieku niemobilnym*, MPiPS, Warszawa 2008.
8. *Program: Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+*, MPiPS, Warszawa 2008.
9. *Rocznik Demograficzny*, GUS, Warszawa 2011.

10. Schimanek T., *Aktywizacja zawodowa osób 50+ i zarządzanie wiekiem*, ARF, Warszawa 2010.
11. *Sprawozdanie z realizacji programu Solidarność pokoleń. Działalność dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+*, MPiPS, Warszawa 2011.
12. Zdrojewski E., *Zróżnicowanie stopy bezrobocia w skali województw i powiatów*, Zeszyty Naukowe IEiZ Politechniki Koszalińskiej, nr 15, Koszalin 2011.

UNEMPLOYMENT LEVEL OF PEOPLE AT IMMOBILE AGE

Outline contents: Unemployment is characterized by many features. The one of them is the structure of age groups. The object of these elaboration is unemployment level of people at immobile age, on a whole Poland scale and on provinces scale. An analysis includes years 1999-2010.

Keywords: unemployment, unemployment rate, immobile age, structure of unemployment.